

МЕТОДИ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Проаналізовано шляхи фальсифікації кредиторської заборгованості на основі аналізу судової практики у господарських, адміністративних спорах і кримінальних справах

Постановка проблеми. Нині в Україні відбуваються істотні зміни в господарській, економічній і соціальній діяльності підприємств. Для стабільного функціонування всіх ланок народного господарства необхідною є наявність достовірної інформації про фінансовий стан підприємства, в тому числі й про стан кредиторської заборгованості, про законність і підтверженість господарських операцій, в результаті яких вона виникла.

Стан вивчення проблеми. Питання недостовірного відображення кредиторської заборгованості постійно обговорюються працівниками правоохоронних органів та у наукових колах. Однак методи викривлення кредиторської заборгованості й досі залишаються недостатньо вивченими та потребують подальших досліджень, враховуючи постійну появу нових схем фальсифікацій.

Мета дослідження. Полягає у визначенні сутності фальсифікації, аналізі способів викривлення розміру кредиторської заборгованості для протидії ризикам, що виникли внаслідок дій з фінансовими ресурсами підприємства, що не відповідають чинному законодавству з метою подальшого їх уникнення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Основними інструментами викривлення кредиторської заборгованості є свідомі та несвідомі дії посадових осіб, які готують вихідні дані про результати діяльності підприємства та обробляють дану інформацію. Свідомі дії призводять до обману як держави, юридичних осіб, так і власників підприємств. Несвідомі дії можуть бути викликані недобросовісним ставленням посадовців до виконання службових обов'язків під час підготовки інформації, що зумовлює виникнення підробок, які в теорії і на практиці називають фальсифікацією.

Фальсифікація бухгалтерських документів і записів – це оформлення завідомо неправильних або фальсифікованих документів бухгалтерського обліку і записів у реєстрах бухгалтерського обліку. Виходячи з цього, фальсифікація

кредиторської заборгованості є сукупністю заходів, які викривляють економічну інформацію (підміна одних показників іншими, створення хибного уявлення про фінансовий стан підприємства, якісні результати його діяльності). Зазвичай фальсифікація кредиторської заборгованості використовується для залучення інвестицій (збільшення прибутків з метою підвищення інвестиційної привабливості, викривлення даних бухгалтерського балансу, на основі яких розраховуються показники ліквідності та фінансової стійкості підприємства).

Порушення правил бухгалтерського обліку, підроблення бухгалтерських документів свідчать про незадовільний фінансовий стан підприємства, можуть поставити під загрозу майнові інтереси кредиторів, інвесторів, акціонерів та інших осіб. Ці дії створюють сприятливі умови для вчинення правопорушень у господарсько-фінансовій сфері, наприклад, для розкрадання грошових коштів, ухилення від сплати податків, незаконного отримання кредиту, спричинення майнової шкоди кредиторам [1, с. 38].

На основі розглянутих судових рішень (більше 30) різних форм судочинства досліджено і визначено, що вчинення правопорушень здійснюється як однією особою, так і групою осіб. Способи викривлення кредиторської заборгованості досить різноманітні і залежать від організаційно-правової форми суб'єкта господарювання (державне підприємство, недержавне комерційне підприємство), виду господарської діяльності, предмета посягання, мети фальсифікації та інших обставин об'єктивного і суб'єктивного характеру. Тому порушення мають різний характер: від надання неправдивої інформації щодо зобов'язань підприємства до створення підприємств некомерційного призначення для проведення безтоварних операцій з метою створення штучної кредиторської заборгованості для подальшого відшкодування податків з бюджету.

Розглянемо найбільш поширені способи викривлення кредиторської заборгованості (рис. 1).

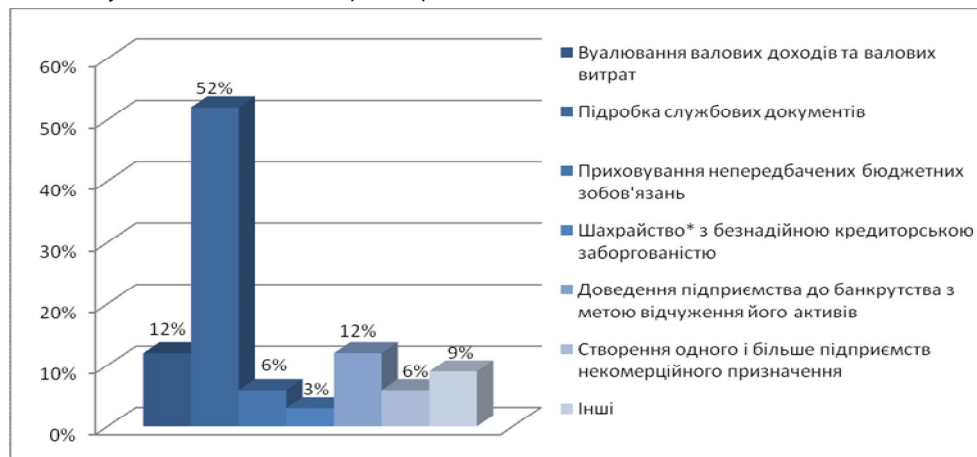

Рис. 1. Найбільш поширені способи викривлення кредиторської заборгованості

Джерело: власна розробка

Отже, як бачимо, 52 % розглянутих правопорушень зводяться до службових підробок різних видів документації щодо кредиторської заборгованості. Дані порушення зумовлені, здебільшого, бажанням додатково залучити кредитні кошти. Також особливій уваги заслуговує збільшення інтересу до незаконного створення фіктивної кредиторської заборгованості з метою доведення підприємства до банкрутства (12 %).

Аналіз способів учинення та приховування порушень у сфері господарювання (на основі розглянутих судових рішень) показує, що у багатьох

випадках правопорушники вдаються до залучення легальних схем, притаманних ринковій економіці України, для здійснення незаконної діяльності.

Фальсифікація документів, що відображають господарську чи фінансову діяльність, може виступати не тільки способом уникнення правопорушення, а й останнім етапом механізму протизаконної діяльності – етапом

* Шахрайство – заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [5, стаття 190].

приховуванням вчиненого правопорушення в цілому, оскільки уникнути відповідальності – одне з головних завдань протизаконної комбінації, що закладається в схему операції ще на стадії розробки та багато в чому визначає характер подальших дій порушників.

Для досягнення корисливої мети правопорушники використовують різні схеми викривлення кредиторської заборгованості. Наведемо деякі приклади:

1) невідображення у складі валового доходу кредиторської заборгованості, по якій минув термін позовної давності;

2) створення нового підприємства та відступлення права кредиторської вимоги на його користь з метою уникнення порядку списання кредиторської заборгованості виконавчою службою при проведенні процедури банкрутства;

3) надання до банківських установ підроблених довідок з фондів соціального страхування та з податкової інспекції про відсутність заборгованості з метою отримання кредиту або дотацій за реалізацію товарів;

4) створення декількох підприємств (без мети ведення комерційної діяльності) та проведення безтоварних операцій з метою створення штучної кредиторської заборгованості для подальшого відшкодування ПДВ з бюджету;

5) створення в попередньому періоді фіктивної кредиторської заборгованості та закриття даної заборгованості створеною дебіторською заборгованістю, що виникла внаслідок перерахування грошових коштів фіктивним підприємствам за нібито надані послуги;

6) одночасне укладання двох і більше аналогічних зовнішньоекономічних контрактів на поставку однієї і тієї ж кількості та на таку ж суму товару, в подальшому здійснення реекспорту частини товару, безпідставно отримавши право на преференцію по сплаті вивізного мита;

7) штучне створення завищеної кредиторської заборгованості перед зацікавленими підприємствами, доведення боржника до банкрутства з метою відчуження активів вигодонабувачам;

8) приховування службовими особами (власниками) суб'єкта господарської діяльності своєї стійкої фінансової неспроможності шляхом подання недостовірних відомостей кредитору, а саме:

– майна, належного підприємству й зафіксованого в балансі;

– запасів (активів) підприємства, що утримуються для продажу за умов звичайної господарської діяльності та споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг;

– власного капіталу й коштів у національній та іноземній валютах підприємства, які можуть перебувати у вигляді готівки в касі, зберігатися в установах банку, у підзвітних осіб, а також використовуватися як акредитиви, чеки тощо;

– фінансової звітності підприємства;

– заборгованості перед банками, бюджетом та інших фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарської діяльності.

1) Задоволення майнових вимог обраного боржником кредитора (кредиторів) на шкоду законним інтересам інших кредиторів. Це такі випадки, коли законодавство про банкрутство визнає недійсними деякі дії боржника, учинені ним до визнання його неспроможним (банкрутом), зокрема, спрямовані на задоволення вимог окремих кредиторів з числа тих,

строк задоволення вимог яких настав у той час, коли підприємство вже було фактично неспроможним (банкрутом) і сторони про це знали. Задоволення вимог окремих кредиторів на шкоду інтересів інших кредиторів визначається як один зі способів неправомірного задоволення вимог. Такі незаконні дії в разі банкрутства можуть здійснюватися шляхом:

– укладання фіктивних (фальсифікованих) угод на користь окремих кредиторів заднім числом;

– укладання фіктивних угод, що свідчать про виникнення зобов'язань під час процедури зовнішнього керування, при цьому контракти укладаються з постачальниками – підставними фірмами (нерідко створеними з метою реалізації плану "кримінальне банкрутство");

– задоволення вимог кредиторів за договорами, строк виконання зобов'язань за якими ще не настав, у період або після порушення процесу про визнання боржника банкрутом;

– порушення умов пропорційності задоволення боржником вимог кредиторів [7, с. 107].

2) Приховування майна або майнових зобов'язань службовими особами (власниками) суб'єкта господарської діяльності від потенційних кредиторів. Приховування майна боржника може складатися із таких прийомів: переміщення майна із одного місця його зберігання до іншого, невідомого кредиторам; передавання його на зберігання третім особам, розміщення в спеціальних схованках; зміна зовнішнього вигляду майна та інші подібні дії. Унаслідок таких дій власники (засновники, учасники тощо) відповідної юридичної особи, кредитори чи особи, призначені господарським судом для здійснення певних функцій під час розгляду справи про банкрутство (зокрема, розпорядник майна боржника, керуючий санацією, ліквідатор), позбавляються можливості здійснювати контроль за цим майном чи розпоряджатися ним.

Існують й інші способи вуалювання кредиторської заборгованості, котрі постійно вивчаються та аналізуються правоохоронними органами. Але кожного разу з'являються нові схеми "відмивання коштів", тому вони потребують детального вивчення як зі сторони практиків, так і теоретиків з метою подальшого їх передбачення та вчасного уникнення.

Недосконалість законодавчої системи гальмує економічні можливості України та перспективи її виходу із світової фінансової кризи, що в свою чергу знижує інвестиційну привабливість держави і, як наслідок, економічний потенціал країни в цілому (рис. 2).

Вивчення проблеми розглянутих зловживань у сфері кредиторської заборгованості показало, що в останні роки в Україні збільшились спроби використання прогалів у законодавстві, що дозволяє в межах закону отримати бюджетні відшкодування. Щоб зменшити негативний вплив зазначених факторів на економіку країни, необхідно поєднувати підвищення якості роботи правоохоронних органів із вдосконаленням законодавчої бази та зниженням рівня корупції в усіх сферах суспільного життя.

Рис. 2. Фактори, що сприяють зловживанням в частині представлення інформації про кредиторську заборгованість

Джерело: систематизовано на основі [2, с. 90]

Відмічено подальше зростання інтересу до процесів, що відбуваються в банківській системі; це пояснюється, в першу чергу, метою наближення до грошових коштів (які проходять через банківські установи), встановлення контролю над ними, протизаконного впливу на ці процеси. Набувають поширення випадки, коли працівники кредитної установи самі виступають ініціатором у видачі кредитних коштів для фіктивних фірм та підставних осіб. Тому при здійсненні різного виду фінансових операцій необхідно виважено ставитись до облікової інформації, що аналізується для прийняття певного рішення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Порухнення правил бухгалтерського обліку може значно зменшити або повністю зруйнувати контрольну, інформаційну, аналітичну функції бухгалтерського обліку, а також функцію забезпечення збереження власності.

Враховуючи істотну суспільну небезпеку порушень правил бухгалтерського обліку у сфері кредиторської заборгованості в сучасній господарській діяльності, нагальною виступає необхідність визначити поняття бухгалтерського документа як предмета правопорушення у сфері господарської діяльності.

Бухгалтерські документи є основним джерелом інформації для контролю за дотриманням законодавства України при здійсненні підприємством господарських операцій та їх доцільністю, наявністю і рухом майна й зобов'язань, використанням матеріальних, трудових та фінансових ресурсів відповідно до затверджених норм і кошторисів. Вони виступають як докази при розслідуванні правопорушень у сфері господарської діяльності і розгляді судами цивільних та кримінальних справ. Правильне їх оформлення та здійснення контролю за їхнім обігом є однією

з гарантій забезпечення і дотримання прав, свобод та законних інтересів особи, реалізації правоохоронної та правозахисної політики в суспільстві [1, с. 38].

Здорова господарська діяльність є запорукою економічної безпеки держави в цілому.

Список використаної літератури:

1. Буртової М.О. Кримінально-правове значення та види бухгалтерських документів при вчиненні злочинів у сфері господарської діяльності / М.О. Буртової // Адвокат. – № 10 (109), 2009. – С. 38-42.
2. Дульський О.О. Рейдерство – нова загроза державній та економічній безпеці України / О.О. Дульський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – № 21, 2009. – С. 87-95.
3. Єдиний державний реєстр судових рішень України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
4. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" N 996-XIV від 16 липня 1999 року із змінами та доповненнями: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. із змінами та доповненнями: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. із змінами та доповненнями: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Марушев А.Д. Способи вчинення кримінального банкрутства / А.Д. Марушев // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики. – Випуск 9, 2009. – С. 103-108.

ГОНЧАРУК Роман Петрович – аспірант Житомирського державного технологічного університету